

כבוש כמבושל – דף הרחבות

האם כל נוזל כובש ומבליע?

רש"י מסכת חולין דף צז עמוד ב

כבוש - בחומץ ותבלין וכבש בהן איסור והיתר יחד שוליני"ר בלע"ז.

מרדכי מסכת ביצה פרק יום טוב רמז תרעד

אמר שמואל כבוש הרי הוא כמבושל ובכ"מ פרש"י בחומץ אבל בלא חומץ אינו כמבושל ואי אפשר לומר כן דתנן (פ"ק דשבועות) ורד ישן שכבשו בשמן חדש חייב בביעור אלמא בלא חומץ הוא נותן טעם כמבושל ונראה דכבוש מיקרי ששהה כבר ג' ימים בדבר לח ואז הוא כמבושל ופולט טעם וקולט טעם כדאמר"י במסכת ע"ז קנקנים של עובד כוכבים ממלאם ג' ימים ומערן מעת לעת וכפולטו כך בולעו מה פולטו ג' ימים אף בולעו ג' ימים והיינו דקאמר במסכת ע"ז כל שמכניסו לקיום (*ג' ימים) אסור בין נסך אע"פ שהוא צונן ומכניסו לקיום ג' ימים קאמר הלכך כל דבר איסור הלח ששהה בכלי היתר ג' ימים נאסר על כן אם נמצא בדבש חתיכה של נבילה אסור כל הדבש דכבוש ג' ימים הרי הוא כמבושל וכן קבל ה"ר שמואל מבונבורי"ק מפי ר"א ממיץ וכ"פ ראבי"ה אמנם רבי מאיר פי' בשם רבי יצחק בר' אברהם דבשריית יום ולילה חשיב כבוש כמבושל וראיה מהא דאמרין בשר בחלב חידוש הוא דאי תרו ליה כוליה יומא בחלבא שרי וכי בשיל ליה אסור מכלל דבשאר איסורי אי תרי ליה כוליה יומא בצונן אסור דאל"כ מאי חידושיה דבשר בחלב ומה שאנו אוכלים דבש אע"פ שהדבורים המתים מעורבים בו יותר מג' ימים משום דהוי כנבלה סרוחה ולא אסרינן הדבש ובס"י כתב ר"א ממיץ אע"פ שמרתיחין את הדבש כשמפרישין ממנה השעוה ודבורים מתים מעורבין בהם מותר הדבש דהדבורים נותן טעם לפגם בדבש עיין פ' בתרא דמס' ע"ז :

ערוך השולחן יורה דעה הלכות תערובות סימן קה

סעיף ב

ולכן יש להתפלא על הרמב"ם ז"ל שלא הזכיר כלל בכל הלכות מאכלות אסורות דין כבוש כלל ורק בספטי"ו כתב דין דג טהור שנכבש עם דג טמא אם יש אחד במאיתים אסור שהוא משנה בתרומות שם ואין דין זה נוהג בכל הכבושים אינם אוסרים יותר משישים דלא עדיף ממבושל ואין לומר דטעמו הוא משום דבירושלמי תרומות שם אמרו שאין הגירסא במשניות כבוש אלא שלוק ע"ש ולכן פסק כמאן דס"ל בש"ס דילן דכבוש אינו כמבושל א"א לומר כן שהרי הוא עצמו בהלכות תרומות פט"ו פסק כאלו המשניות ע"ש וכן בדג כתב כבוש כמו שהבאנו וגם זה אין לומר שסמוך עצמו על מה שפסק בה' תרומות שהרי בשם יש דינים אחרים לגמרי כמבואר שם ועוד דה' מאכלות אסורות קודם לה' תרומות ולא היה סומך עצמו מן הקודם אל המאוחר [וכבר נתעורר בזה הנוב"י קמא יו"ד סי' כ"ו ע"ש]:

סעיף ג

והנלע"ד בטעמו שהולך לשיטתו בפירושו על משנה דשביעית [פ"ז מ"ז] דתנן וורד חדש שכבשו בשמן ישן ילקט את הוורד וישן בחדש חייב בביעור חרובין חדשים שכבשן בין ישן וישנים בחדש חייבין בביעור ע"ש וטרחו הר"ש והרע"ב בטעמי משנה זו ע"ש והרמב"ם ז"ל מפרש שם דכשהשמן הוא חדש והוורד ישן נכנס טעם הוורד בהשמן מיד ולכן חייב בביעור אבל כשהשמן הוא ישן והוורד חדש אין הטעם נכנס אלא אם יניחוהו זמן רב אבל טעם החרובין בין נכנס מיד בין שהחרוב חדש והיין ישן ובין שהיין חדש והחרוב ישן ע"ש הרי מבואר להדיא דאין כלל בכל הכבושין בכמה זמן נכנס הטעם ובהכרח לדעת טבעי כל הדברים שיש שצריך זמן רב ויש שדי בזמן מועט והרי גם אנחנו רואים בקישואים שקורין אוגערקע"ס ובכרוב שקורין קרוי"ט או קאפוסט"א שכבושין אותן במים עם הרבה מלח על כל זה יעברו ימים רבים עד שהמים קולטין טעם הקישואים או הכרוב ואם יכבשו אותם בחומץ בזמן מועט כיום או יומים קולט הטעם ובפירות רכין כפרי העץ או גודגניות זמן הכבישה מועטת מפרי האדמה :

סעיף ד

ובפ"י דתרומות [מ"ז] שנינו זיתי חולין שכבשן עם זיתי תרומה פצועי חולין עם פצועי תרומה חולין עם שלימי תרומה או במי תרומה אסור אבל שלימי חולין עם פצועי תרומה מותר ע"ש ולכאורה משמע ממתניתין דלהפליט נוחה יותר מלבלוע ולכן כשהחולין הם פצועים כלומר נחתכים או כתושים אע"פ שזיתי תרומה שלימים מפליטים זיתי התרומה ופצועי החולין בולעים אבל כשהחולין הם שלימים והתרומה פצועים אין החולין בולע מהתרומה וזה אין סברא כלל ולכן באמת מפרש הירושלמי שם דבליעה ופליטה כח שניהם שוה אלא דפצועים בולעין ופולטין וחוזרין ובולעין אבל שלימים בולעין ופולטין ושוב אינם בולעים ע"ש הרי מפורש

דאף זיתים שהם דבר חריף וכבושים במים ומלח כמ"ש המפרשים מ"מ אם שניהם שלימים אין בולעין זה מזה ואף כשהאחד שלם והשני פצוע יש הפרש ביניהם כמו שנתבאר הרי מפורש גם מכאן דאין טבע כל הכבושים שוין [עיי' ח"ד שכתב דבתרומה הקילו ולא נהירא ומר"ש פי"א אין ראיה כלל ודו"ק]:

סעיף ה

עוד שנינו שם דג טמא שכבשו עם דג טהור אוסר עד מאתים לחד תנא שהרמב"ם פוסק כמותו ויש שם פלוגתא בזה דיש מוסיף על שיעור זה ויש שגורע ע"ש הרי להיפוך שיש דברים בכבוש שאוסר יותר ממבושל הרי מפורש שלבד שאינו שוה טבעי הכבושים בהזמן שנעשה כבוש עוד יש חילוק בהשיעור שיש אוסר ביותר מששים ויש בפחות שהרי יש שם מי שאומר שאינו אוסר רק עד חלק ששה עשר ע"ש:

סעיף ו

עוד שנינו שם כל הנכבשים זה עם זה מותרים אלא עם החסית כלומר כל מין ירק של חולין שנכבש עם ירק של תרומה אינו אוסר שאינו בולעים זה מזה לבד עם ירק שקורין חסית שהוא דבר חריף ומפרש שם חסית של חולין עם חסית של תרומה ירק של חולין עם חסית של תרומה אסור אבל חסית של חולין עם ירק של תרומה מותר ופסקם הרמב"ם בה' תרומות ע"ש הרי מפורש דכל מיני ירקות אין בהם דין כבוש כלל לבד חסית וגם זה אינו כלל גמור שהרי וורד בשמן או חרובין עם יין יש בהם כבישה וגם הא דתנן ספ"ז דשביעית הכובש שלשה כבשין וכו' צ"ל באותן שיש בהם כבישה כוורד וחרובין וכיוצא באלו ולכן לא היה ביכלתו של הרמב"ם להביא דין כבוש כמבושל לפי שנצרך לדעת טבעי כל הדברים במה ששייך כבישה ובכמה זמן היא הכבישה ואיך יביא דבר שא"א לבאר ולכן סמך עצמו על מה שכתב ברפ"ט ממאכלות אסורות שכתב וז"ל דבר אסור שנתערב בדבר מותר מין בשאינו מינו בנותן טעם וכו' עכ"ל דקדק וכתב שנתערב ולא כתב שנתבשל וכוונתו על כל מין תערובות הן בבישול והן בכבישה כשידענו טבע הדבר ובכמה זמן נכבש אסור עד ששים ולא ביאר רק כבישת דג טמא עם דג טהור שזה מבואר במשנה ולכן גם הש"ס בחולין שם בפלוגתא דכבוש לא הביא הש"ס ראיות ממשניות אלו לפי שאין טבעי כל הדברים שוים ורק נחלקו אם יש ענין כבוש כלל ומי שאומר דכבוש אינו כמבושל יפרש כל המשניות בשליקה כבירושלמי וראיה לזה דהנה בש"ס שלנו ר' יוחנן אומר כן דכבוש אינו כמבושל וגם בירושלמי שם אומר ר"י דאין הגירסא כבוש אלא שלוק וכבוש הוא כרותח דצלי ולא כפי המפרשים [ובזה מתורץ כל קושיות התו"ט בתרומות שם שהרבה להקשות ע"ש ולדברינו אתי שפיר הכל וגם הך דדג טמא מפרשים בענין אחר דקאי אדג עצמו ומשום בריה ודו"ק]:

➤ האם הכבישה של חומץ היא כמו של ציר

ש"ד יורה דעה סימן קה ס"ק ב

ואם הוא כבוש בתוך ציר או חומץ כו' ה"ה כמבושל - דעת המחבר כהרא"ש לחלק בין ציר ושאר דברים דבציר לא בעינן שישהה מע"ל דמחמת רתיחת המלח די כשישהה כדי שיתננו על האור ויתחיל להרתח והשוה דין חומץ לציר ואזיל לטעמיה שכי' בב"י וז"ל כבוש בציר כי הרא"ש בסוף פי' כ"ה דשיעורו כאלו נתנו על האור כדי שירתח ויתחיל להתבשל אם נכבש בתוך הציר כשיעור זה נאסר כל מה שבתוך הציר ובפחות משיעור זה לא נאסר אלא כדי קליפה כדין מליח הרי הוא כרותח ע"כ ומשם נלמוד שכבוש בחומץ שעד שישהה כשיעור הזה אינו אסור אלא כדי קליפה עכ"ל ותימה דהרי הרא"ש עצמו כ' בפ"י בפי' בתרא דעבודת כוכבים דאף בחומץ בעינן יום שלם ומביאו ב"י בר"ס זה אלא ודאי ל"ד חומץ לציר דציר שאנו אוסרים בשביל כח המלח שיש בו די בשיעור כדי שיתננו על האש וירתח משום דמליח ה"ה כרותח וכמבואר בהרא"ש משא"כ בחומץ וגם המחבר גופיה כ' בר"ס ק"ד לפיכך אם נפל לשכר או לחומץ בצונן והסירו שלם אם לא שהה בתוכו מע"ל מותר וצ"ע (שוב ראיתי בס' שארית יהודה הביא תשובת ב"י שהתנצל דבריו שבב"י דמודה דבחומץ צריך מעת לעת ודבריו שבש"ע כאן דוחק ליישב כן וע"ש) וגם הב"ח פסק דבחומץ הוי כבוש מיד כמו בציר וכו' שהרא"ש מודה לזה וליתא וכדפירשתי גם בעט"ז כתב כלשון המחבר כאן ובסי' ק"ד ולא חלי ולא מרגיש גם בדרישה השיא דעת הרא"ש לדעת אחרת שאינה נכונה מפני שרצה ליישב מ"ש הגה"מ פט"ו בשם הרא"ש (זה לא מצאתי בהג"מ החדשים שלפננו) דכי אמרי' כבוש כמבושל ה"מ בחומץ וציר כדפרש"י ע"כ ואין זה צריך ישוב שבלתי ספק שהגה"מ לא כווננו להרא"ש זה רק כווננו להרא"ש אחר כגון הרא"ש מפליז"א או הרא"ש מלוני"ל שדרך הגה"מ ומרדכי להביאם אלא נראה כדעת הרא"ש והטור וב"י דחומץ שוה בזה לשאר משקין, וכן משמע דעת המרדכי רפ"ב דביצה וכ"פ מהרש"ל באו"ש ובספרו פי' ג"ה סי' מ"ט ופכ"ה סי' צ"א וכ"פ האו"ה כלל ל' דין ח' דבחומץ לא הוי כבוש אלא מעלי"ע ע"ש...

כבישה חלקית - בשמן

ש"ד על שולחן ערוך יורה דעה הלכות תערובות סימן קה סעיף קטן א

ויש מקילין במה שחוץ לציר - ומדברי הרב בת"ח כלל כ"ב ד"ו נראה שכן עיקר, וכן משמע דעת הרא"ש והרשב"א בפכ"ה גבי בשר שנמלח בכלי שאינו מנוקב ואפילו חתיכה דהיתר שבתוך הציר שמן. ... ואף דאסרינן

התם בשר שנמלח בכלי שאינו מנוקב אפי" מה שחוץ לציר, הא נתבאר שם ס"ק ס"ח הטעם משום דכיון שנמלח בכלי שאינו מנוקב פירש הדם ממקום למקום וע"ש ואולי לזה רמז הרב בד"מ שכי וע"ל סי' ס"ט מדין זה אבל ודאי אי הוה האיסור שמן אף מה שחוץ לציר אסור כדמשמע מדברי הפוסקים לשם ... ולפי"ז היה נראה לכאורה לאסור לדין מה שחוץ לכבישה, כיון דאנן לא מחלקינן בין כחוש לשמן, כדלקמן סי"ה וסי"ט בהג"ה! אלא שא"כ לא ה"ל להרב לכתוב כאן סברא להקל, כיון דלדין לכ"ע אסור, ומכ"ש שלא ה"ל לתפוש בת"ח שם סברת המקילין עיקר! ... לכך נראה דאע"ג דלא מחלקינן בין כחוש לשמן היינו במליחה וצלייה וכה"ג אבל כולי האי לא נחמיר וכה"ג כתבתי בס"ק י"ז ע"ש:

הש"ך מעלה שלכאורה היה ראוי להחמיר בכבישה חלקית אם האיסור שמן. אך הוא תמה – למה הרמ"א לא כתב את זה בשום מקום, הרי אנו מניחים שכל דבר הוא שמן?! ומזה מסיק שכנראה ששמן לא יצור עוד חומרה בכבישה.

כבישת כלים

ט"ז יורה דעה סימן צג ס"ק ב

כתב ב"י בשם הגהת ש"ד וז"ל התיר ר"י הלבן בשר שנתבשל בקדירה של חלב והיה בה חלב כל הלילה קודם ואמר כיון דבלוע פעם אחת וב' וג' מקודם לכן לא בלע בלילה כלל וחלב שבלע מקודם לכן לא נאסר דנותן טעם לפגם הוא עכ"ל ביאור דבריו דלגבי י"ג אמר' פרק אין מעמידין דף ל"ג ובטור סימן קל"ה דכלים של חרס שהן רכין בולעין אפילו בצונן עד שיהיו שבעים מבלוע בהיתר תחלה כגון שהיה בהם ג' פעמים מים תחילה ואח"כ אין בולעין בצונן וע"פ זה כתב ר"י הלבן לענין בשר בחלב כן שאם היה חלב בכלי חרס אפי' חדשים בולע אא"כ בלע כבר היתר ואז שבע מבלוע בצונן ע"כ התיר הקדירה שהי' בה חלב בלילה דלא בלעה בלילה אח' בצונן אבל אם היה החלב מעת לעת באותו כלי ודאי הוה אמר' שבלע שפיר החלב ואסר אח"כ הבשר כיון שכבש כמבושל ובישול פשיטא שמבליע אפילו בכלי ישן וכן ראיתי להרש"ל בש"ד סימן פ"ה אלא דבלבוס כ' בזה אפילו היה שם מעל"ע אינו מבליע בכלי כיון שהוא ישן וכן כתב מו"ח זכרונו לברכה בסימן (צ"ג) [ק"ג] וראיתו ממה שכתב בשם מרדכי הארוך על דין דר"י הלבן הנ"ל שיש ראייה לדין שלו מפרק המפקיד (דף מ') בהפקיד שמן לחבירו אם היו קנקנים ישנים אין מוציא לו בלע ומוקי לה אביי אפי' באין מזופפים כיון דטעון טעון ותו לא בלע ומכא ראי' זאת פסק מו"ח זכרונו לברכה להקל אפילו בנשתתה מעת לעת בכלי ישן ולי נראה דבריהם תמוהים דהא גם בכלי אמרינן כבוש כמבושל כמו שנעתיק אי"ה בסימן ק"ה ולמה נקיל כאן בכבוש וראיה זו דפרק המפקיד נראה ג"כ על דרך שכתבתי דזה פשוט דגם בבישול אין הכלי יכול לקבל לתוכה שום דבר כל זמן שהוא שבע מבלוע אלא דע"י הבישול מפליט קצת מה שבתוכו כבר ונכנס אחר במקומו משום הכי אסורה הקדירה והתבשיל בכל תערובות בשר בחלב וכן הוא ממש בכבוש מעל"ע בכלי אז מפליט מה שכבר בתוכו ומבליע במקומו ממה שהוא באותו כלי וזה מוכח דהא ע"כ היתר שנשרה מעל"ע בכלי איסור דנאסר וא"כ ע"כ אתה צריך לומר דמן הכלי נפלט להיתר וא"כ נשאר מקום פנוי בכלי ומקבל ממה שבתוכו מ"ה בנשרה איסור בכלי היתר מעל"ע אמרינן ג"כ בכלי שיוכל לבלוע בדרך הזה וע"כ יפה הביא ראייה במרדכי הארוך מפ' המפקיד דהתם קאי על מי שהפקיד אצל חבירו שמן ועירבו עם שמן שלו ולאחר זמן מחזירו ורוצה לנכות לו מה שבלע הכלי בזה אמר שם דאם הכלי ישן אין מנכה לו הבלע וע"ז פריך שם והא א"א דלא בלע ומשני דכיון דטעון טעון פירוש כל זמן שהוא שבע מבלוע ישן שכבר בתוכו אינו בולע עוד ואע"פ שאם ישתתה שם מעל"ע יבלע אע"פ שהוא שבע מבלוע כבר דהיינו ע"י שיפליט מה שבתוכו ויוכל לבלוע מחדש מ"מ אין מנכה לו בשביל זה כיון שעכ"פ המדה לא תהיה חסירה דמה שיהא נחסר ע"י מה שיבלע הכלי מחדש יתמלא ממה שמפליט הבלוע כבר שלו וע"כ אין היזק להנפקד במדה ובזה מתורץ מה שקשה לי על מה דפריך התם והא אי אפשר דלא בלע וכי לא ידע סברא כיון דטעון טעון ולפמ"ש ניחא דהתראן גילה לו סברא חדשה שזכרתי ונמצא שלענין איסור והיתר אין שייך כן דכל שיבלע מחדש ויפליט הישן איכא איסור בדבר רק שהמרדכי שם בשם ר"י הלבן מיירי שלא נשתתה שם שיעור כבישה רק לילה אחד ואין עליו רק שם צונן ואז אינו בולע כלל כיון שהוא שבע כבר וע"ז עיקר הראייה מפ' המפקיד דכל שהוא שבע אין מקום לבלוע עוד אם לא ע"י כבוש ומזה לא מיירי כאן לענין איסור והיתר ולא בחנם נקט המרדכי בשם ר"י הלבן שהיה בחלב כל הלילה ולא קאמר רבותא אפילו מע"ל אלא כדפרישית דמע"ל ודאי אמרינן כבוש כמבושל גם בכלי וכמ"ש רמ"א בד"מ בס' ס"ט נעתיק לשונו בריש סימן ק"ה כנלע"ד ברור שאין להקל כלל ועיקר אם נשתתה מעל"ע החלב בכלי אפילו אם הוא ישן ובישלו בו בשר תוך מעל"ע לשהיית החלב דהוה כבישול ממש:

ר"י הלבן – כלי שישב עם חלב כל הלילה ואז בשלו בו בשר – הבשר לא ייאסר, מכיוון שהחלב לא נבלע בו, בגלל שכבר היה שבע מבליעה.

לבוש, ב"ח – אפילו אם היה נכבש מעל"ע – לא היה בולע, בגלל שהוא ישר, והראיה מב"מ.

ט"ז – אם הוא נכבש מעל"ע – בודאי שיבלע. הכוונה כאן היא שלכלים חדשים לוקח פחות זמן לבלוע, ואילו לכלי ישר לא יספיק הלילה בלבד. ובב"מ נאמר שמכיוון שהדפנות בלעו, לא יחסר שמן. מקסימום השמן החדש יכנס והישר יצא, אך הכמות תישאר, ולכן אין בעיה שמחזיר לו פחות משהלווה, אך בודאי שלאחר 24 שעות – תהיה בליעה.